

KONCERT MUZYCZNY W ELKU W ROKU 1948

18 lipca 1948 roku o godzinie 18.00 w kościele Serca Jezusowego w Elku odbył się koncert solistów, kościelnego chóru mieszanego oraz zaproszonego z Białegostoku organisty tamtejszej katedry Władysława Kalinowskiego.

Warto przypomnieć w tym miejscu, że pierwszym po II wojnie światowej proboszczem kościoła, w którym miał miejsce omawiany koncert był ksiądz Jan Tokarz, który pracował w nim od maja 1945 do 1952 roku, zaś pierwszym powojennym tamtejszym organistą był Snowacki. Sprawował on jednak bardzo krótko tę funkcję, a po nim organistą został pochodzący z kresów Janukowicz.

Obaj wspomniani organiści grali na fisharmonii, ponieważ znajdujące się w kościele Serca Jezusowego organy zostały w czasie wojny zniszczone. Remontowała je później warszawska firma organmistrzowska Kamiński, ale nie była ona w stanie całkowicie uruchomić instrumentu – brakowało trąbki i burdonu (niskiego głosu fletowego w organach).

W roku 1948 organy zostały udostępnione do grania, wymagały one jednak dalszego remontu, który odbył się w latach 80, kiedy proboszczem kościoła był ksiądz Tadeusz Adamus. Uzupełniono wówczas brakujące w instrumencie głosy i odwrócono kontuar, aby organista siedział twarzą do ołtarza. Organy remontowała firma organmistrzowska Walczak z Warszawy¹.

Przypominany koncert miał na celu nie tylko zaprezentowanie dzieł wokalnych czy instrumentalnych, miał on również za zadanie

Maria Ankudowicz-Bieńkowska; dr hab. prof. UWM; profesor w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Warmińsko Mazurskiego w Olsztynie; adres do korespondencji: maria.ankudowicz@interia.pl

¹ Wywiad w ks. Józefem Kąckim, Straduny 3 kwietnia 2008 roku. Autorka dziękuje za uzyskane informacje.

zgrupować pieniądze na budowę organów w kościele Serca Jezusowego w Ełku².

W koncercie udział wzięli wokaliści – chórzysta Polonus oraz nauczycielka klasy fortepianu ełckiej szkoły muzycznej mieszczącej się w gmachu obecnej siedziby Urzędu Gminy Ełk (przy ul. Słowackiego róg Armii Krajowej) Seredyńska, a także córka organisty Janukowicza – uczennica gimnazjum Zofia Janukowiczowa – później absolwentka Akademii Muzycznej w Gdańsku. Wykonali oni m. in. Wolfganga Amadeusza Mozarta *Ave verum*, oraz francuskiego organisty i kompozytora Gabriela Faure *Pod krucyfiksem*.

Prowadzony przez Janukowicza kościelny chór mieszany zaśpiewał obok utworów Ludwiga van Beethovena (*Niebiosa głoszą*) i Dittricha (*O Mario Matko Boga*) dwie pieśni (urodzonego w Barczewie nieopodal Olsztyna na Warmii) Feliksa Nowowiejskiego – *My chcemy Boga i Króluj nam Chryste*.

Zaproszony z Białegostoku organista był znanym muzykiem. Urodził się 8 października 1880 roku w Wilnie, gdzie uczył się od 12 roku życia gry na organach w kościele św. Ducha w grodzie nad Wilią u Joachima Glińskiego. W 1908 roku ukończył z wynikiem celującym Szkołę Muzyki Kościelnej w Regensburgu (w Niemczech), a po powrocie do Wilna (przez 36 lat, od 1910 do 1946 roku) grał na organach katedry wileńskiej pod wezwaniem św. Stanisława³.

Regensburską uczelnię muzyczną kończyli organiści ściągający do Bawarii z całej Europy w celu pogłębienia wiedzy muzycznej z zakresu *musica sacra*, tutaj studiował m. in. wspomniany już w niniejszej wypowiedzi Feliks Nowowiejski.

W okresie międzywojennym Kalinowski był ponadto profesorem klasy organów Konserwatorium Muzycznego w Wilnie, dyrektorem Za-

² Zbiory rodzinne autorki, Program koncertu muzycznego w kościele Serca Jezusowego w Ełku dn. 18. VII. 1948.

³ M. A. Ankudowicz, J. Boehm, *Władysław Kalinowski (1880-1951). Zarys biograficzny muzyka organisty*, [w:] *Organy i muzyka organowa VI, Prace Specjalne 40 Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku*, Gdańsk 1986, s. 385-401.

wodowej Szkoły Organistów im. Józefa Montwiłła (lata 1928-1939)⁴ oraz dyrygentem (od 1925 do 1939 roku) Towarzystwa Śpiewaczego „Echo” w Wilnie, a także dyrygentem okręgowym powstałego 17 czerwca 1928 roku Wileńskiego Związku Towarzystw Śpiewaczych i Muzycznych, który obejmował zasięgiem swego działania trzy województwa - wileńskie, nowogródzkie i białostockie⁵.

Kalinowski współpracował też z Rozgłośnia Polskiego Radia w Wilnie⁶, grając na antenie radiowej transmitowane z katedry wileńskiej na całą Polskę recitale organowe, czy występując z chórem „Echo”⁷.

Po wojnie, jako przesiedleńca wraz z Kurią Metropolitalną Wileńską i jej arcybiskupem Romualdem Jałbrzykowskim, znalazł się w Białymstoku. Grał na organach katedry i próbował założyć szkołę organową. W roku 1949 przeniósł się do Łomży, gdzie zmarł nagle 27 sierpnia 1951 roku.

W czasie koncertu w Ełku Kalinowski zagrał na częściowo wyremontowanych organach kościoła Serca Jezusowego utwory Rheinbergera, Guilmanta, Liszta, Callaertsza oraz absolwenta regensburskiej uczelni muzycznej księdza Józefa Surzyńskiego.

Przyglądając się zachowanemu do dnia dzisiejszego programowi muzycznemu zauważamy, że w czasie koncertu zagrano również solo

⁴ M. Ankudowicz-Bieńkowska, *Zawodowa Szkoła Organistów imienia Józefa Montwiłła w Wilnie (1928-1939). Przyczynek do organizacji szkolnictwa organistowskiego w Polsce międzywojennej*, [w:] *Organy i muzyka organowa VII, Prace Specjalne 44, Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku*, Gdańsk 1988, s. 401-418.

⁵ O działalności tego związku i jego roli w społeczeństwie kresowym zob. Tejże, *Polskie życie muzyczne w Wilnie lat II Rzeczypospolitej*, Olsztyn 1997, s. 165-171.

⁶ Tejże, *Współpraca Władysława Kalinowskiego z Rozgłośnia Polskiego Radia w Wilnie*, [w:] *Komunikowanie i komunikacja w dwudziestolecu międzywojennym*, red. K. Stępnik, M. Rajewski, Lublin 2010, s. 173-179; *O dziejach i roli wileńskiej rozgłośni*, zob. Tejże, *Rozgłośnia Polskiego Radia w Wilnie w życiu kulturalnym grodu nad Wilią w latach 1928-1939*, [w:] *(Kon)teksty kultury medialnej, Analizy i interpretacje*, t. 1, red. M. Sokołowski, Olsztyn 2007, s. 133-138.

⁷ O chórze tym zob. Tejże, *Polskie życie muzyczne w Wilnie lat II Rzeczypospolitej*, s. 54-78.

na skrzypcach – niestety w programie nie podano nazwiska muzyka, który zaprezentował elckim melomanom swoją grę skrzypcową.

Jest rzeczą charakterystyczną, że kościelny chór mieszany z powojennego Ełku zaśpiewał utwory znane mieszkańcom Wilna z wykonań muzycznych prowadzonego przez Kalinowskiego chóru „Echo”⁸. Pozwala to przypuszczać, iż w elckim chórze kościelnym śpiewały osoby przesiedlone z Wilna, być może śpiewające przed wojną w wileńskich chórach, a zwłaszcza we wspomnianym już tu „Echu”.

Podobny proces przeniesienia i kontynuacji tradycji przedwojennego wileńskiego zespołu śpiewaczego miał miejsce w powojennej stolicy Warmii i Mazur, gdzie Chór Katedralny Parafii św. Jakuba w Olsztynie prezentował miejscowej publiczności muzyczne utwory śpiewane przed wojną w Wilnie przez „Echo”⁹.

Wileńska tradycja muzyczna została przeniesiona do powojennego Ełku, gdzie znalazł się też absolwent z roku szkolnego 1938/1939 Zakładu Szkolenia Organistów przy Archidiecezjalnym Instytucie Akcji Katolickiej w Wilnie Witold Borkowski¹⁰. Był on uczniem Kalinowskiego, a w powojennym Ełku grał na organach od zakończenia wojny w tak zwanym małym kościele św. Wojciecha (obecnej katedrze) do roku 1969, kiedy po śmierci żony zabrał go do Olsztyna jego urodzony

⁸ M. A. Ankudowicz, *Utwory Feliksa Nowowiejskiego w repertuarze chóru wileńskiego „Echo” po dyrekcją Władysława Kalinowskiego*, [w:] *Muzyka na Warmii i Mazurach, Materiały z sesji naukowych 1983-1985*, Olsztyn 1986, s. 107-116; Też *Utwory liryczne z muzyką Feliksa Nowowiejskiego w repertuarze wileńskiego chóru „Echo”*, [w:] tamże, s. 117-131; Też *Twórczość Feliksa Nowowiejskiego w kulturze muzycznej międzywojennego Wilna*, [w:] *Kompozytorzy w kulturze XX- wiecznej Warmii*, red. K. Szatravski, Barczewo 2009, s. 51-56.

⁹ M. Ankudowicz-Bieńkowska, *Rola Wilnian w życiu śpiewaczym Olsztyna w latach 1945-1950*, [w:] *Wilno-Olsztyn. Kontynuacje tradycji kulturalnej*, red. A. Staniszewski, *Studia i Materiały 38*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie, Filologia Polska, Olsztyn 1992, s. 81-90.; Też *Kartka z dziejów życia śpiewaczego Wilna i Olsztyna. Towarzystwo Śpiewacze „Echo” w Wilnie (1925-1939) a Chór Katedralny Parafii św. Jakuba w Olsztynie po 1945 roku*, [w:] *Róbcie teatr ... Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Bohdanowi Głuszczałowi*, red. I. Grzesiak, A. Naruszewicz-Duchlińska, A. Staniszewski, Olsztyn 2007, s. 193-200.

¹⁰ Też *Zawodowa Szkoła Organistów imienia Józefa Montwilli w Wilnie (1928-1939)*, s. 414.

KONCERT MUZYCZNY W ELKU W ROKU 1948

w Oszmianie syn – ksiądz Tadeusz Borkowski, wieloletni proboszcz (od 1 sierpnia 1969 roku) parafii katedralnej św. Jakuba w Olsztynie¹¹.

Kończąc wypada podkreślić, że przesiedlona po 1945 roku z Wilna i północno-wschodnich terenów międzywojennej Polski na początkowo nieznaną ziemię elcką ludność, odegrała istotną rolę w kontynuowaniu kresowej tradycji kulturalnej i tworzeniu nowej.

KONZERT IN ELK IM JAHR 1948

Zusammenfassung

Im folgenden Artikel wird ein Konzert vorgestellt, das 1948 in Elk stattfand. Dieses Konzert beinhaltete einen Instrumentalen und einen vokalen Abschnitt. Zur Aufführung kamen das *Ave Verum* von Wolfgang Amadeus Mozart und das Werk *Unter dem Kruzifixe* von dem französischen Organisten und Komponisten – Gabriel Faure. Der Erlös aus dem Konzert war zu Gunsten der Kirche Herz Jesu in Elk. Mitwirkende waren Lehrer und Schüler der Schule von Elk.

Ks. Wojciech Guzewicz

¹¹ S. Kozakiewicz, *Kapłani ziemi wileńskiej na Warmii i Mazurach po 1945 roku*, [w:] *Wilno-Olsztyn. Kontynuacje tradycji kulturalnej*, red. A. Staniszewski, s. 17.